

VIDA SIMONAITYTĖ-RUDAITIENĖ

**LIETUVIŲ LITERATŪRINĖS KALBOS SUDURTINIAI DAIKTAVARDŽIAI
SU PIRMAISIAIS TARPTAUTINIAIS DĒMENIMIS**

Tarybiniais metais lietuvių kalbos žodžių daryboje yra įvykę pakitimų, bet tie pakitimai neardo lietuvių literatūrinės kalbos susiklosčiusių normų, o tik plėtoja žodžių darybos galimybes. Tai dažniausiai susiję su tam tikru žodžių darybos būdų bei tipų suintensyvėjimu, kurių lémė daugelis vidinių (lingvistinių) ir socialinių (ekstralinguistinių) faktorių. Iš ekstralinguistinių faktorių pirmiausia minėtina lietuvių literatūrinės kalbos vartotojų sudėties pasikeitimai, ypač padaugėjimas žmonių, vartojančių lietuvių literatūrinę kalbą. Mat, pasak L. Šcerbos (1957, p. 126), „literatūrinė kalba pati sukuria mažiau, negu ima, ką sukuria gyvenimas, o kalbinis gyvenimas liejasi ir verda labiausiai atskirų žmonių grupių kalboje“. Todėl kiekvienoje nacionalinėje kalboje, kuri yra ilgaamžės raidos rezultatas, atsispindi liaudies sukūrusios tą kalbą, gyvenimo būdas, kultūra, psichikos bruožai. Taigi išvysčiusių kalbų leksikos ir gramatinės sandaros turtai yra liaudies (kalbos vartotojos) daugiamžės istorinės patirties atspindys, supančio pasaulio daiktų bei reiškinių, jų būdingų bruožų, savybių ir dėsninių santykį tarp jų ilgalaikio pažinimo rezultatas (Конаев, Михневич, 1984, c. 163).

Dabar lietuvių literatūrinės kalbos žodžių daryba yra ypač produktyvi su lietuviškais afiksais bei svetimų kalbų kilmės žodžių dēmenimis. Daugelis afiksų bei įvairių žodžių dēmenų paimama iš kitų kalbų kilmės žodžių. Ši procesą paprastai salygoja ir internacinalinė terminija. Mat terminija dažnai yra tarpininkė, per kurią į visus lietuvių literatūrinės kalbos stilius ateina naujų tarptautinių žodžių, o iš jų pasisavinama įvairių žodžių darybinių dēmenų ir afiksų. Dabar ypač dažnai jungiamos tarptautinių ir lietuviškų žodžių daly. Daugiausia sudaroma daiktavardžių. Tai skatina ir socialinės priežastys. Kiekvieną dieną auga gamyba, prieikia naujų gamybinių priemonių: gamyklose reikia daug našesnių staklių, mašinų, kitų mechanizmų bei gamybos įrengimų, laukuose – žemės ūkio mašinų, laboratorijose – daug naujų įrengimų. Atsiranda naujos specialybės, naujos mokslo, technikos sritys, kurioms reikia ir naujų pavadinimų. O naujų pavadinimų funkciją dažniausiai ir atlieka daiktavardžiai, kurių nemaža ir sudurtinių. Sudurtinių daiktavardžių daryba yra vienas iš produktyviausių dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos daiktavardžių darybos būdų. Todėl sudurtinių daiktavardžių darybos nagrinėjimas „yra aktualus ir kalbos praktikai: sudurtinių daiktavardžių būdingų tipų, darybos dėsnii bei tendencijų išryškinimas kartu gali parodyti, kaip turėtų būti kuriami (ar vertinami jau sukurtieji) naujadurai“ (Urbutis, 1961, p. 66).

Dabar gausėja sudurtinių darinių, kurių pirmasis dėmuo yra kitų kalbų kilmės. Teigiamo, kad leksikos vienetų ar kitų elementų, turtinančių kalbas, skolinimas yra dabartinės epochos TSRS tautų kalbų raidos ir sąveikos charakteringiausias bruožas (Дешериев, Протченко, 1968, c. 202). Kaip teigia latvių kalbos tyrinėtoja V. Skujinia (1979, p. 57–58), „skolinant tarptautinius žodžius su tais pačiais priešdėliniais ir priesaginiai elementais, tie afiksai kalboje aktyvėja ir per laiką igauna savarankiškų darybinių formantų funkcijas“. Lietuvių, kaip ir kitų kalbų žodžių, ypač terminų, daryboje dažnai vartojami tarptautiniai dėmenys. Labai dažnai esti prepozicinių tarptautinių terminų dėmenų. Daugelio jie laikomi sudurtinių žodžių dėmenimis, o kartais prefiksoidais (Gaivenis, 1973, p. 26). Tam tikrais atvejais sunku rasti ribą tarp naujybinių priešdėlinių žodžių ir sudurtinių žodžių. Dar nėra tikrų kriterijų, kuriais remiantis būtų galima nustatyti, kada žodžio pradžioje esančią morfemą galima laikyti priešdėliu, kada – sudurtinio žodžio dalimi.

Tarybinių metų lietuvių literatūrinėje kalboje gana gausiai plinta sudurtinių žodžių (ypač daiktavardžių) su tokiais pirmaisiais tarptautiniais dėmenimis, kaip *aero-*, *agro-*, *astro-*, *auto-*, *avia-*, *bio-*, *elektro-*, *foto-*, *hidro-*, *kosmo-*, *makro-*, *mikro-*, *moto-*, *radio-*, *servo-*, *stereo-*, *tele-*, *termo-*, *turbo-*, *velo-*, *vibro-*, *video-*. Kai kurie iš jų sudurtinių žodžių daryboje vartojami gana seniai. Pavyzdžiui, *aero-*, *auto-*, *hidro-*, *radio-*. Kiti iš jų analogišką funkciją atlieka visiškai neseniai. Pavyzdžiui, su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *kosmo-* dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje randame ne tik žodžius *kosmodromas* (plg. rus. космодром), *kosmonautas* (plg. rus. космонавт), bet ir *kosmochemija* (plg. rus. космохимия), *kosmosportas* (plg. rus. космоспорт), *kosmotelefonas* (plg. rus. космотелефон), *kosmotelevizija* (plg. rus. космотелевидение) ir kt.

Priežasčių, kurios lémė sudurtinių daiktavardžių su tarptautiniais dėmenimis gausumą tarybinių metų lietuvių literatūrinėje kalboje, reikia ieškoti nagrinėjamojo laikotarpio visuomenės raidoje. Nauji laikai, konkretios visuomeninės sąlygos nulemia žodžių atsiradimo, jų darybos būdus. Nauji žodžiai rodo betarpiską kalbos ryšį su visuomenės gyvenimu ir pagrindinius leksikos turtėjimo kelius: tai žodžių skolinimas iš kitų kalbų, naujų žodžių sudarymas iš kalbos vidinių resursų, jų sudarymas iš klasikinių kalbų morfemų, žodžių reikšmių kitimas ir kt.

Socialiniai (ekstraliningvistiniai) ir vidiniai (lingvistiniai) sudurtinių daiktavardžių su minėtais tarptautiniais dėmenimis gausėjimo faktoriai yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Iš socialinių faktorių – tai pirmiausia mokslo ir technikos procesas ir ypač reikšmė tų mokslo sričių, kurioms priklauso terminai su minimais dėmenimis. Kaip buvo minėta, socialinio gyvenimo, pagreitėjusi mokslo ir technikos raida, naujų galtingų mechanizmų, gamybos priemonių išradimas pareikalavo naujų mokslo ir technikos, visuomeninių sąvokų nominacijų, taip pat ir žodžių su tarptautiniais dėmenimis. Mat „kalba – tiksliausias kiekvieno žmonių kolektyvo socialinio gyvenimo barometras, staigiai reagujantis į naujus visuomenės struktūros pasikeitimus ir svyravimus“ (Маковский, 1980, c. 3). Sudurtinių daiktavardžių su pirmaisiais tarptautiniais dėmenimis gausėjimui didelės įtakos turėjo visų gyvenimo sferų internacinalėjimas. Kadangi daugelis įvairių tautų sukurtų vertybų yra internacinalinio pobūdžio, tai visuomenės materialinės kultūros ir intelektualinio lygio augimas skatina

kalbos žodyno internacionalėjimą. Žinoma, šiuo laikotarpiu esminė problema darosi terminijos internacinalėjimas. Bet reikia turėti galvoje, kad gali paraleliškai egzistuoti savo kalbos ir tarptautinis terminas, pavyzdžiu: *akmenligė – litiazė, bandymas – eksperimentas* ir kt. Jie gali būti sinonimai arba turėti stilistinius skirtumus. Paralelus savo ir svetimos kalbos terminų vartojimas yra būdingas tiek lietuvių kalbai (Klimavičius, 1975, p. 91–123), tiek ir kitoms kalboms, pavyzdžiu, estų (Saari, 1980, Nr. 11, lk. 654–666, Nr. 12, lk. 737–742; 1981, Nr. 4, lk. 201–210; Nr. 5, lk. 282–288; Caapu, 1981, c. 216; Кулль, 1984, c. 123–137), latvių (Скуиня, 1984, c. 14–26) ir kt. Kartais kalboje įsitvirtinę tarptautiniai žodžiai nukonkuruoja naujai sudarytus lietuviškus atitikmenis. Pavyzdžiu, *psichologija – sielotyra, dialekto logija – tarmėtyra* ir pan. Šie tarptautiniai žodžiai yra įsigalėję lietuvių literatūrinėje kalboje, ir nėra reikalo jų keisti. Taigi lietuviškų atitikmenų tarptautiniams žodžiams nereikia kurti tada, kai pastarieji jau įsigalėję (Gaivenis, 1981, p. 6). Taip pat nereikia vietoj turimų lietuviškų žodžių vartoti tarptautinius. Pavyzdžiu, nėra reikalo įsigalėjusi lietuvišką terminą *upėtyra* keisti tarptautiniu terminu *potamologija*. Kartu su tarptautinių ir lietuviškų žodžių sinonimišku vartojimu iškyla ir graikų bei lotynų morfemų panaudojimo žodžių daryboje problema. Pavyzdžiu, dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje plinta tokų hibridų, kai prie tarptautinio dėmens pridedamas lietuviškas dėmuo arba atvirkščiai. Tokie hibridai sinonimiškai vartojami su grynai tarptautiniais daiktavardžiais, pavyzdžiu: *teatrotysra* ir *teatrológija*, *patentotyrininkas* ir *patentologas*, *teatrotyrininkas* ir *teatrológas* ir kt. Bet, jei galima, reikia vengti dėmenų mišrinimo (Gaivenis, 1981, p. 6) ir geriau vartoti: *teatrológija*, *patentologas*, *teatrológas*.

Kylant kultūrai, švietimui ir išsilavinimui, internacinalizmai iš mokslo ir technikos sferų skverbiasi į literatūrinę kalbą, „jie yra visuotinai pripažintos natūralios svarbiausių dabartinės kultūros sąvokų leksinės-semantinės raiškos formos“ (Акыленко, 1972, c. 198). Tarptautinio mokslinio bendravimo ir bendradarbiavimo tikslais ypač iškyla tarptautinių terminų poreikis. Šiuo atveju yra aktualu ir naujų terminų sudarymas iš morfemų, pasiskolintų iš senovės graikų bei lotynų kalbų. Šios morfemos vartojamos daugelyje kalbų (taip pat svarbiausiose pasaulyje kalbose – rusų, anglų, vokiečių, prancūzų) sudarant terminus ir įgauna tarptautinių terminų elementų statusą. Šie terminų elementai arba dėmenys patogūs tuo, kad atitinkamos grupės tokų dėmenų reikšmė yra suprantama tam tikrų specialybų mokslininkams. Todėl terminų, sudarytų su šiais dėmenimis vienoje kalboje, reikšmė bus aiški tos pačios specialybės mokslininkams, kalbantiems daugeliu kitų kalbų. Dabar mokslinė internacinalinė terminija masiškai pradedama vartoti įvairių literatūrinės kalbos stiliumi. Specialūs žodžiai, susiję su viena ar kita profesija, labai skverbiasi ne tik į mokslinių, bet ir buitinų stiliumi, nes mūsų dienomis ribos tarp siaurų terminologinių ir buitinų sąvokų vis labiau nyksta. Mes „esame liudininkai, kaip vienos ar kitos mokslo šakos terminai skverbiasi į laikraščius, visuomeninius bei politinius žurnalus, grožinę literatūrą, radio ir televizijos laidas“ (Соколова, 1971, c. 50). Literatūrinės kalbos visuomeninių funkcijų išsiplėtimas bei kalbos vartotojų išsilavinimo kilimas tarybinės santvarkos metais greitina terminų plitimą į įvairias lietuvių literatūrinės kalbos sritis ir stilius. Užsienio mokslinės ir grožinės literatūros vertimų gausėjimas skat-

na vartoti ir tarptautinius dėmenis dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos žodžių darybai.

Tarptautinių dėmenų suaktyvėjimui lietuvių kalbos žodžių daryboje turėjo reikšmės ir intensyvūs kalbiniai kontaktai. Kontaktuojančių kalbų poveikis turi didele reikšmę nacionalinės kalbos raidai kiekvienu jos gyvenimo laikotarpiu. Veikiant kontaktuojančiomis kalbomis suaktyvėja ir tam tikri žodžių darybiniai modeliai – ir mažai produktyvūs, ir neproduktyvūs, taip pat pagal pavyzdžius, paplitusius kitose kalbose, sudaroma ir naujų žodžių darybinių modelių. Tai galima salygiškai pavadinti ir žodžių darybinių modelių skolinimusi (Скуиня, 1984, c. 20). Mažai produktyvių ir neproduktyvių žodžių darybos modelių aktyvumas, be abejonės, turtina kalbą ir dažniausiai vyksta seniai jau esančiu (arba anksčiau perimtu) ir kalbos jau įtvirtintu) žodžių darybinių resursų pagrindu.

Ypač dideli poveikį lietuvių literatūrinei kalbai turi rusų kalba. Rusų kalboje, kaip tarptautinio bendravimo kalboje, paprastai anksčiau už kitas kalbas įsigali naujos sąvokos, nauji terminai. Rusų kalba, pagal savo gramatinę struktūrą būdama gana artima lietuvių kalbai, suaktyvina kai kuriuos lietuvių kalbos žodžių darybos būdus bei tipus. Žodžių darybiniu pavyzdžiu gali būti ir išvestiniai, ir sudurtiniai žodžiai. Pavyzdžiu, rusų kalbos vediniai su priesagomis *-ость*, *-ство* – *бесконфликтность*, *вредительство*, *несудимость*, *новаторство*, *сезонность*, *ударничество* ir kt. suaktyvino lietuviškų priesagos *-umas* vedinių darybą, pavyzdžiu: *патаикунишкumas*, *тарьбишкumas*, *вартотојишкumas* ir kt.

Tarybiniais metais atsirado daug naujų sunkvežimių, kuriems reikia ir naujų pavadinimų. Tai specialūs krovininiai automobiliai su tam tikros įrangos kėbulais. Jie dažniausiai pavadinami sudurtiniais daiktavardžiais su antruoju dėmeniu *-веžис*: *купетвеžис*, *пienovežis*, *vandenvežis* ir kt. Šių daiktavardžių plitimui didele įtaką turėjo rusų kalba, kurioje gausu sudurtinių daiktavardžių su antruoju dėmeniu *-өөз*: *бензовоз*, *воздуховоз*, *зерновоз*, *копиовоз*, *лесовоз* ir kt.

Rusų kalba, būdama turtinga tarptautinių žodžių, yra svarbiausia kitų kalbų kilmės leksemų ir morfemų perdavėja lietuvių kalbai. Rusų kalboje gausu sudurtinių žodžių su pirmaisiais tarptautiniais dėmenimis: *аэровокзал*, *автоморода*, *фотоомдел*, *микрочасмица*. Dabar ir lietuvių kalboje gausu šių darinių, pavyzdžiu: *aeroryšys*, *autorogės*, *aviabūrys*, *biodujos*, *fotomedžiaga*, *mikrosiūlas*. Žinoma, daugelis tokių darinių laikytini darybiniais vertiniais. Galima teigti, kad į lietuvių kalbą kartu su rusų ir kitų kalbų leksiniais vienetais atėjo ir žodžių su tarptautiniais dėmenimis darybos tipas.

Rusų kalba veikia lietuvių kalbos darybą ir netiesioginiu būdu. Pavyzdžiu, lietuvių kalboje neturime atitikmenų rusų kalbos priešdėliams *лже-* ir *сверх-*, todėl tokius rusiškus vedinius kaip *лженаука*, *лжеправдивость*, *лжеученый*, *сверхжидкость*, *сверхзвезда*, *сверхпроводимость*, *сверхбыстрый*, *сверхэмпиональныи* versdami į lietuvių kalbą paprastai vartojamie tarptautinius priešdėlius *pseudo-* ir *super-*: *pseudomokslas*, *pseudoteisingumas*, *pseudomokslinis*, *superskystis*, *superžvaigždė*, *superlaidumas*, *supergreitas*, *superemocionalus*.

Daugelis lietuvių literatūrinės kalbos sudurtinių žodžių, ypač su tarptautiniais dėmenimis, turi rusiškus atitikmenis. Bet tik kai kuriuos žodžius galime laikyti

morfeminiais vertiniais iš rusų kalbos. Vis dėlto daugeliu atvejų tarp rusų ir lietuvių kalbos žodžių darybos būdų ir tipų yra skirtumas, priklausantis nuo abiejų kalbų sudurtinių žodžių darybos dėsningumui. Pavyzdžiui, rusų kalbos žodžiai *атомоход*, *электроход*, *звездолёт* ir kt. sudaryti iš daiktavardžio ir veiksmažodžio, o lietuviški atitikmenys *atomlaivis*, *elektrolaivis*, *žvaigždėlaivis* – iš dviejų daiktavardžių. Arba rusų kalbos sudurtiniai žodžiai *грунтоведение*, *космоведение*, *металловедение*, *меамповедение* sudaryti iš dviejų daiktavardžių, o jų lietuviški atitikmenys *gruntotyra*, *kosmotyra*, *metalotyra*, *teatrotyra* sudaryti iš daiktavardžio ir veiksmažodžio.

Taip pat mūsų minėti rusų kalbos sudurtiniai daiktavardžiai su antruoju dėmeniu -*еоз* paprastai turi jungiamąjį balsį -*о-* arba kartais -*е-*, o lietuvių kalbos analogiški sudurtiniai daiktavardžiai su antruoju dėmeniu -*еžис* vartojami ir su jungiamuoju balsiu, ir be jungiamojo balsio: *kupetovežis* T 1975 179 ir *kupetvežis* ŽŪTŽ 107, *miltovežis* T 1984 285 ir *miltvežis* T 1970 20, *pienovežis* T 1970 228 ir *pienvežis* DLKŽ₁ 560.

Šią sudurtinių daiktavardžių vartojimo norma dar nėra nusistovėjusi. Sudurtiniai daiktavardžiai su jungiamaisiais balsais dažniau sutinkami senuosiuose raštuose ir kai kuriose tarmėse, pavyzdžiui, Rytų Lietuvoje. Atsižvelgiant į kalbos ekonomijos dėsnį ir į lietuvių literatūrinės kalbos darybinius polinkius, šie dariniai labiau vartotini be jungiamujų balsių (plg. Klimavičius, 1974, p. 28). Tai rodo, kad kiekvienos kalbos žodžių daryba yra savarankiška su visais vidiniais tos kalbos dėsningumais.

Iš vidinių, arba lingvistinių, priežasčių, lemiančių sudurtinių žodžių su tarptautiniais dėmenimis darybos aktyvumą, pirmiausia minėtina, kad tie patys tarptautiniai dėmenys dažnai jungiami ir su daiktavardžiais, ir su būdvardžiais. Šią darybą, matyt, skatina ir vidiniai pačios kalbos (ypač terminijos) poreikiai, t.y. būtinumas įvardyti sudėties sąvokas. Šiuo atveju didelę reikšmę īgyja ir mūsų minėtas kalbos ekonomijos dėsnis: ilgi žodžių junginiai nepatogūs, todėl sudaromi įvairūs sudurtiniai žodžiai. Bet lemia ne vien kalbos ekonomijos principas. Kaip yra pažymėjusi S. Vasilevskaja (1962, p. 40), sudurtinis žodis yra aukštesnė abstrakcijos pakopa palyginti su žodžių junginiu. Sudurtiniai žodžiai reikalingi ne tik naujų žodžių poreikiui tenkinti, bet ir dėl to, kad labai dažnai vienu žodžiu tenka išreikšti dvi idėjas. Ypač yra patogūs vienažodžiai terminai. Pasak St. Keinio (1983, p. 71), dūryba terminologams patogi yra dar tuo, kad padeda sudaryti palyginti trumpus rūšinius pavadinimus, padedančius išvengti pažyminių susitelkimo, pvz.: *pinigai* – *atostogpinigiai* EŽ, *butpinigiai* EŽ, TŽ, *dienpinigiai* EŽ, TŽ.

Sudurtinių žodžių darybą gali aktyvinti taip pat ir kitos kalbos, nes šis darybos būdas būdingas ne vien lietuvių kalbai. Tarybinių metų lietuvių literatūrinėje kalboje paplitusių sudurtinių daiktavardžių su pirmaisiais tarptautiniais dėmenimis antrasis dėmuo gali būti ir tarptautinis, ir lietuviškas žodis. Gana dažni tokie šio darybos tipo sudurtiniai daiktavardžiai, kurių antraisiais dėmenimis einantys tarptautiniai žodžiai savarankiškai nevartojami: *aerobika* VN 1984 191 'gimnastikos ir šokio sintezė', *aerobusas* T 1978 41, *autostopas* LM 1970 11, *autostrada* LKŽ I 318, *elektrobusas* T 1975 47, *elektromobilis*

MT 1975 4 50, hidronautas T 1976 21, kosmodromas T 1978 241, kosmonautika T 1978 11, kosmovizija ŠatK 9; makrostatika FTŽ 422; motobolas T 1976 118; radiovizorius MG 1976 4 42; velomobilis T 1983 120, velomobilistas, -ė T 1983 120, videoteka T 1984 98.

Šie žodžiai paimti iš kitų kalbų. Lietuviška galūnė jiems pridedama pagal tuos pačius dėsnius kaip ir kitų kalbų kilmės nesudurtiniams daiktavardžiams. Minėtus daiktavardžius mums suvokti kaip sudurtinius padeda tai, kad toks pirmas dėmuo dažnai pridedamas ir prie savarankiškai lietuvių kalboje vartojamų bei linksniuojamų svetimų kalbų kilmės, paprastai tarptautinių žodžių, pvz.: *auto-remontas* T 1976 117, *autoturizmas* T 1978 41, *autokosmetika* T 1975 6; *elektrodakustika* FTŽ 145; *hidroagregatas* T 1975 13; *kosmospidometras* ŽemPP 4; *makrofizika* FTŽ 422; *motokrosas* T 1982 44; *radioastronomas*, -ė MG 1975 5 15; *teleekranas* MG 1975 1 51; *termoelektronas* FTŽ 870, *velokartingas* T 1984 75; *videobiblioteka* MG 1985 3 40, *videomagnetofonas* T 1984 98, *videopograma* T 1984 98.

Šito tipo dariniai dažniausiai yra skoliniai. Jų galūnė yra tokia pat kaip jų antrųjų dėmenų, kai jie yra savarankiški žodžiai. Žinoma, ne visada galima pasakyti, ar sudurtinis žodis su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu į mūsų kalbą atėjo tiesiog iš kitų kalbų, ar jis mūsų susidarytas. Kai turime atitinkamą žodį be pirmojo tarptautinio dėmens, tai galima galvoti, kad lietuvių kalba pati su šiuo dėmeniu galėjo pasidaryti sudurtinį žodį. Pavyzdžiu, iš tarptautinio žodžio *kompresorius* ir pirmojo tarptautinio dėmens *auto-* lengvai galima padaryti sudurtinį daiktavardį *autokompresorius*.

Paskutiniais dešimtmečiais daugelyje kalbų, taip pat ir lietuvių kalboje pradeda įsigalėti ir plisti tokia žodžių darybos tendencija: nesavarankiška lotyniška ar graikiška šakninė morfema jungiama kaip pirmoji žodžio dalis su gimtosios kalbos kamienu: *aeroryšys* T 1976 187, *aerostotis* KS 106; *agromiškas* T 1979 298, *agrotitas* MNV 15 11; *autokelias* T 1984 91, *autorogės* LRKŽ 100; *aviabūrys* KV 1979 20, *aviataisyklės* MiežIB 399; *biodujos* MG 1984 4 37, *biokuras* ŽUTŽ 18; *foto-medžiaga* T 1984 143, *fotoskyrius* LM 1978 43; *hidrolėktuvas* T 1979 81, *hidrostatyba* T 1976 119; *makrodalelė* FTŽ 174, *makrobūsena* FTŽ 174; *mikrosiūlas* MG 1983 4 13, *mikrosiūstuvas* T 1983 151; *motodaugiakovė* T 1979 232, *motovežimėlis* T 1975 111; *servodaugintuvas* STTŽ 264, *servovaldymas* STTŽ 264; *stereolaida* MG 1975 6 58, *stereostiprintuvas* TM 1984 9 16; *telepalydovas* MNV 6 18, *televaldymas* T 1985 14; *termojungiklis* MNV 2 4, *termomatavimas* MG 1975 5 17; *turbogrąžtas* T 1975 158, *turbosiurblys* KS 102; *vibropuršktuvas* T 1984 222, *vibrovarkiklis* T 1984 114; *videoįrašas* T 1983 233, *videojuosta* T 1984 100. Anksčiau tokie hibridai buvo peikiami, laikomi netaisyklingos darybos, o dabar jau daugeliu atvejų tampa iprastais.

Tarybinio laikotarpio lietuvių literatūrinės kalbos hibridų darybai svetimų kalbų kilmės priesagos palyginti retai vartojamos. Retai pasitaiko vedinių, kurie būtu išvesti iš lietuviško žodžio su tarptautine priesaga, pavyzdžiu: *dviratizmas* T 1983 120, *miesčionizmas* T 1982 10. Šie vediniai nėra dėsnini, daugiau okazionalaus pobūdžio, vartotojų nelabai mėgstami ir kalbininkų neaprobuojami (apie tai plačiau Keinys, 1979, p. 17–18).

Gal kiek plačiau lietuvių literatūrinėje kalboje vartojami žodžiai *dujofifikacija* DLKŽ₁ 133, *dujofikatorius* T 1974 265. Bet, pasak S. Keinio (1984, p. 96), papras-tai jie yra kalkės ir sudaro išimtį dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos žodžių da-ryboje.

Matyt, kitų kalbų pavyzdžiu kartais sudaroma žodžių iš tikrinių daiktavardžių, ypač iš pavardžių: *čiurlioniana* LM 1975 4, *donelaitiana* VN 1977 40, *karteriana* LukKR 32, *leniniana* T 1977 252, *rainiana* TLR I 503, *robinzoniada* MG 1976 9 46.

Populiari šiuo atžvilgiu ir priesaga *-izmas*. Labai paplito žodis *leninizmas* LKŽ VII 340. Bet kartu su šia priesaga iš tikrinių daiktavardžių sudaroma ir daugiau žodžių: *donkichotizmas* LM 1978 14, *maoizmas* T 1977 301, *veismanizmas* DLKŽ₁ 924.

Mūsų minėti vediniai su tarptautinėmis priesagomis yra reti. Taip pat plinta sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu démeniu *aero-* (< gr. aēr 'oras'). Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis démuo *aero-* rodo jų sąsają su oru, dujomis, aviacija, dažnai pavadinamos naujai atsirandančios mokslo šakos bei sritys, pavyzdžiui, *aerofizika* MiežA 105.

Šiais sudurtiniai daiktavardžiai pavadinami ir įvairūs įrenginiai, prietaisai, skraidymo aparatai. Antrasis nagrinėjamų sudurtinių daiktavardžių démuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis: a) *aerofiltras* MG 1976 4 26, *aerokompresorius* MG 1976 4 26, *aerokranas* T 1975 5, *aerolaineris* MiežAB 195, *aerotankas* MG 1976 4 26; b) *aerolaivynas* T 1976 225, *aerostotis* KS 106, *aerouostas* T 1983 24.

Antrasis tarptautinio žodžio démuo gali būti savarankiškai nevartojamas, pa-vyzdžiui, *aerobusas* T 1978 41.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu démeniu *aero-* gali būti įvardijiamos įvairios sąvokos: a) *aerogrupė* T 1982 22; b) *aeronuotrauka* DLKŽ 5, *aeroryšys* T 1976 187, *aerovaizdas* LRKŽ 23. Antrasis démuo taip pat gali būti savarankiškai nevartojamas, pavyzdžiui, *aerobika* VN 1984 101.

Pagausėjo ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu démeniu *agro-* (< gr. agros 'laukas, dirva'). Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis démuo *agro-* rodo jų sąsają su dirbama žeme, žemdirbyste, agronomija, dažnai pavadinamos naujai atsirandančios mokslo sritys, mokslininkai, specialistai. Antrasis šių daiktavardžių démuo paprastai yra tarptautinis savarankiškai vartojamas žodis: *agrobiologija* TŽŽ 23, *agrometeorologija* TŽŽ 23, *agrobiologas*, -ė T 1978 23, *agrometeorologas*, -ė MNV 13.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju démeniu *agro-* gali eiti įvairių sąvokų pavadinimais. Antrasis démuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis: a) *agrochemikalas* T 1976 219, *agromelioracija* MTŽ 11, *agrotermofifikacija* MNV 15; b) *agromiškas* T 1979 298, *agopramonė* T 1975 172, *agrotiltas* MNV 15 11.

Paskutiniaiems dešimtmečiai lietuvių literatūrinėje kalboje gausėja ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu démeniu *astro-* (< gr. astron 'žvaigždė').

Antrasis šių daiktavardžių dėmuo paprastai taip pat būna tarptautinis savarankiškai vartojamas žodis.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *astro-*, rodančiu sąsają su kosminiais kūnais arba kosmine erdve, dažnai pavadinamos naujai atsirandančios mokslo sritys, tų sričių mokslininkai, specialistai: *astrobiologija* T 1979 272, *astrobotanika* BTŽ 42, *astronavigacija* KK 34, *astrobiologas*, -ė T 1979 272, *astrobotanikas*, -ė T 1976 24, *astrogeografas*, -ė LeontŽKP 72. Jais pavadinami ir įvairūs įrenginiai, prietaisai: *astrolaboratorija* T 1980 237, *astroorientatorius* MG 1981 6 14, *astrotechnika* MG 1981 6 14.

Ypač daug plinta sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *auto-* (< gr. *autos* 'pats'). Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo paprastai būna savarankiškai vartojamas tarptautinis (a) arba lietuviškas (b) daiktavardis.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju dėmeniu *auto-*, reiškiančiu, kad daiktas savaeigis, veikiantis automatiškai, dažnai pavadinami įvairūs įrenginiai, mašinos, prietaisai: a) *autocisterna* K 1975 7 62, *autogigantas* T 1975 205, *autofurgonas* T 1974 286, *autokoduotuvas* STTŽ 375, *autokompresorius* T 1974 257, *autokranas* T 1978 78, *autopilotas* (elektroninis) T 1977 301, *autoplatforma* Sluck UMN 14, *autorefrižeratorius* T 1983 234, *autoskreperis* T 1985 21, *autovagonas* KKult 2 50; b) *autoimtuvas* VN 1978 119, *autokeltuvas* DKKŽ₁ 64, *autokotelis* LKŽ I 517, *autokrautuvas* T 1976 307, *autokroviklis* LKŽ I 518, *autorogės* LRKŽ 100, *autosargas* K 1980 4 34, *autosvarstyklės* T 1976 214, *autosunkvežimis* LRKŽ 100, *autotraukinys* T 1985 125, *autotraukinukas* T 1978 183, *autovilkikas* T 1975 224, *autožadintuvas* T 1975 56. Antrasis dėmuo gali būti ir tarptautinis, pavyzdžiui, *autostopas* LM 1970 11.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *auto-*, kuris reiškia „automobilių“, „automobilinis“, dažnai yra įvairių įrengimų, gamybinių vienetų, įmonių, įstaigų ir kt. pavadinimai: a) *autobiblioteka* T 1977 274, *autocentras* MT 1975 4 46, *autoklubas* MG 1975 10 60, *autokolona* VN 1974 265, *autokombinatas* T 1976 145, *autolaboratorija* T 1974 275, *autoparkas* LM 1976 36, *autopaviljonas* T 1978 104, *autoservisas* VM 1974 285, *autotrasa* KrasUOŠ 22; b) *autoaištelė* T 1985 112, *autodirbtuvė* LR 104, *autogamykla* T 1976 26, *autoįmonė* T 1977 163, *autokelias* T 1980 91, *automokykla* T 1976 42, *automiestelis* T 1985 112, *autoparduotuvė* KKult 25 26, *autoplyvykla* T 1984 80, *autopriekaba* KKult 26 20, *autoūkis* T 1984 120, *autovilkstinė* T 1976 195, *autovirtinė* LRKŽ 100. Šių sudurtinių daiktavardžių antrasis dėmuo gali būti atskirai nevartojamas, pavyzdžiui, *autostrada* LKŽ I 518.

Sudurtiniai daiktavardžiai su minėtos reikšmės pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *auto-* pavadinami ir įvairūs cheminiai preparatai: a) *autobenzinas* T 1974 257, *autokosmetika* T 1977 149; b) *autodegalai* T 1983 33.

Jais pavadinamos ir įvairios sporto rūšys bei sportininkai:
a) *autoestafetė* T 1975 43, *autoralis* T 1984 124, *autoturizmas* T 1978 41, *autoralininkas*, -ė T 1975 41, *autoturistas*, -ė T 1975 4; b) *autolenktynės* TM 1984 5 16, *autožygis* T 1975 104, *autolenktynininkas*, -ė T 1975 180.

Sudurtiniai daiktavardžiai su *auto*- žymimos profesijos, specialybės, užsiėmimai: a) *autoelektrikas*, -ė T 1976 115, *autogreiderininkas*, -ė T 1975 44, *autoinspektorius*, -ė RimMN 335, *automechanikas*, -ė T 1975 38, *autooperatorius*, -ė LR 66, *autotransportininkas*, -ė T 1983 191; b) *autodarbininkas*, -ė K 1978 4 74, *autokeliautojas*, -a T 1979 134, *autokelininkas*, -ė T 1975 112, *automégėjas*, -a T 1979 267, *autošaltkalvis*, -ė VN 1977 193.

Be to, daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *auto*- gali turėti ir daugelį kitų reikšmių: a) *autoavarija* T 1975 178, *autoremontas* K 1975 7 39, *autosezonas* T 1978 105, *autotrauma* T 1975 148; b) *autožyvysis* T 1984 4 119, *automokymasis* STTŽ 259, *autopervezimas* T 1977 266, *autosvyravimai* KKult 15 20, *autovirpesys* STTŽ 7.

Kai kurie iš šių sudurtinių daiktavardžių gali būti okazionalizmai: a) *autochuliganas*, -ė T 1977 159, *autosnobas*, -ė T 1978 105, *autosnobizmas* T 1978 105; b) *autoauka* T 1977 215, *autogražinys* T 1978 105, *autoklajoklis*, -ė T 1983 109, *automelagis*, -ė Š 1978 17 19.

Šios darybos sudurtinių daiktavardžių pasitaiko ir labai grioždiškų, šalia pirmojo tarptautinio dėmens *auto*- turinčių dar ir lietuvišką priešdėlių. Jie lietuvių literatūrinei kalbai neteiktini ir daugeliu atvejų vartotini be lietuviško priešdėlio: *auto(iš)pylėjas* T 1976 64, *auto(pa)krautuvas* T 1974 260, *auto(pa)krovėjas* T 1975 175.

Su lietuvišku priešdėliu šie terminai pateisinami tik tada, jei be priešdėlio jie turi kitokią reikšmę.

Minėtos darybos daiktavardžiai, kurie turi priesagas *-ėjas*, *-a* ir *-tojas*, *-a* ir eina įrankių pavadinimais, nėra teiktini lietuvių kalbai, nes šios priesagos paprastai varojamos veikėjų pavadinimams sudaryti (apie tai plačiau Keinys, 1973, p. 15–16).

Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis tarptautinis dėmuo *avia-* (< lot^g avis 'paukštis') rodo jų sąsają su aviacija, dažnai pavadinami įvairūs mechanizmai, mašinos, įrenginiai, prietaisai. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis: a) *aviabomba* MG 1975 1 62, *avialaineris* T 1983 236, *aviamodelis* N 1976 10 38, *aviatechnika* T 1976 189, *aviatransportas* VN 1975 170; b) *aviausvarstyklės* Miež IB 399.

Šiais sudurtiniai daiktavardžiai žymimi ir asmenys naujai atsiradusių profesijų, specialybų: a) *aviadispečeris*, -ė KT 1985 22, *aviakonstruktoriaus*, -ė SluckNA 102, *aviamechanikas*, -ė T 1978 117, *aviatechnikas*, -ė T 1985 13; b) *aviaugniagesys*, -ė T 1985 227.

Sudurtiniai daiktavardžiai su *avia*- taip pat žymi sporto rūšis bei sportininkus. Antrasis šių sudurtinių veiksmažodžių paprastai būna tarptautinis: *aviamodelizmas* T 1978 68, *aviamodelininkas*, -ė T 1977 178.

Gali šie daiktavardžiai turėti ir kitokių reikšmių: a) *aviabilietas* T 1976 225, *aviagrupė* T 1975 13, *avialinija* T 1975 134, *aviareisas* T 1984 11, *aviaturizmas* T 1974 254; b) *aviabūrys* KV 1979 20, *aviaparama* T 1985 160, *aviapervežimas* T 1978 26, *aviaryšys* PR 250, *aviataisyklės* MiežIB 399.

Daug naujų sudurtinių daiktavardžių plinta su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *bio-* (< gr. *bios* 'gyvybė, gyvenimas'). Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis dėmuo *bio-* reiškia „susijęs su gyvybe, su gyvybiniais procesais“, dažnai pavadinamos įvairios mokslo sritys, mokslininkai, specialistai. Antrasis šių sudurtinių žodžių dėmuo dažnai yra tarptautinis, savarankiškai vartojamas žodis: *bioakustika* MG 1984 8 7, *bioelektronika* STTŽ 17, *bioenergetika* T 1985 85, *biogeocenologija* T 1974 28, *biokibernetika* MG 1978 6 10, *bioklimatologija* T 1984 11, *biomatematika* STTŽ 17, *biomedicina* MG 1982 1 36, *biometeorologija* TM 1980 1 5, *biotechnologija* MG 1984 6 6, *bioenergetikas*, -ė T 1976 200, *biomatematikas*, -ė MG 1980 3 40, *biomedikas*, -ė Š 1975 15 15. Antrasis dėmuo gali būti ir savarankiškai nevartojamas: *bionika* TŽŽ 109.

Sudurtiniai daiktavardžiai su minėta pirmojo tarptautinio dėmens *bio-* reikšme gali būti įvairių sąvokų pavadinimai: a) *biocenozė* GŽ 38, *biociklas* T 1985 9, *biociklišumas* T 1985 9, *biochemizmas* K 1985 2 77, *bioevoliucija* SA 12 26, *bioimpulsas* MNV 71 4, *bioritmas* MG 1984 8 14, *biosintezė* MG 3 43, *biosistema* STTŽ 17, *biosocialumas* SA 1974 12 27, *biostatistika* STTŽ 17; b) *biosrovė* MNV 2 11.

Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis tarptautinis dėmuo *bio-* savo reikšme atitinka žodžius „*biologinis*“, „*biologijos*“, pavadinami įvairūs įrenginiai, prietaisai, preparatai: a) *biofabrikas* T 1975 65, *biofiltras* MG 1985 4 26, *biokompiuteris* VN 1985 231, *biopolimeras* VN 1984 273, *bioprotezas* VN 1985 20, *biosistema* VN 1985 231, *biostimuliatorius* VN 1984 216, *biotechnika* ŽUTŽ 18, *biotransportas* T 1984 211; b) *bioapšildymas* ŽUTŽ 18, *biodujos* MG 1984 7 37, *bioaudiklis* ŽemPP 98, *biokeitiklis* VN 1985 231, *biokuras* ŽUTŽ 18, *biomedžiaga* MiežA 147, *biopalydovas* T 1985 160. Antrasis dėmuo gali būti ir savarankiškai nevartojamas tarptautinis, pavyzdžiui, *biomeras* VN 1984 273.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *bio-* paprastai yra įvairūs terminai, dažniausiai biologijos.

Nemaža sudurtinių daiktavardžių atsiranda ir su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *foto-* (< gr. *phōs* (*phōtos*) 'šviesa'). Antrasis šių daiktavardžių dėmuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis. Daugelis jų, kurių pirmasis dėmuo *foto-* reiškia „kilęs arba veikiantis ką nors, atliekančios šviesos, šviesos spinduliu poveikyje“, pavadina įvairius mechanizmus, priemones, irankius, prietaisus bei jų dalis: a) *fotokamera* T 1984 97, *fotorelė* STTŽ 358, *fotosistema* T 1976 226, *fototelegrafas* T 1974 272, *fototranzistorius* FTŽ 90; b) *fotodaugintuvas* MNV 60 16, *fotodidintuvas* FTŽ 87, *fotoimtuvas* FTŽ 88, *fotoirenginys* T 1976 226, *fotoįtaisas* T 1976 224, *fotojuosta* T 1978 28, *fotojuostelė* T 1976 70, *fotokeitiklis* FTŽ 88, *fotokrepšys* T 1978 57, *fotolakštas* T 1984 185, *foto medžiaga* T 1984 143, *fotonešiklis* VN 1985 231, *fotoplakštelė* MLTE III 14, *foto prietaisais* STTŽ 358, *fotoreikmenys* VN 1975 170, *fotoskaitiklis* STTŽ 359, *fotošautuvas* SluckUMN 19, *fotovarža* MNV 39 17.

Sudurtiniai daiktavardžiai su minėta pirmojo tarptautinio dėmens *foto-* reikšme dažnai įvardija įvairius reiškinius, procesus: a) *fotoaktyvizacija* FTŽ 86, *fotoimpulsas* STTŽ 358, *fotoinformacija* T 1978 10, *fotoinjekcija* TŽŽ 88, *fotojonizacija* FTŽ 89, *fotoreakcija* FTŽ 90, *fotosignalas* FTŽ 90, *fototelegrama* MNV 19 20; b) *foto*-

atsakas FTŽ 87, fotoblyksnis FTŽ 87, fotoësdinimas STTŽ 359, fotoaivinimas FTŽ 88, fotoïrašas STTŽ 358, fotoïtampa STTŽ 358, fotoïvedimas MTŽ 358, fotojautumas MLTE III 409, fotolaidumas FTŽ 88, fotorinkimas T 1976 80, fotosenėjimas FTŽ 90, fotospausdinimas STTŽ 358, fotožadinimas FTŽ 90.

Daiktavardžiais su pirmuoju tarptautiniu dëmeniu foto-, rodančiu sasają su fotografija, vadinamos įvairios kultūros, meno įstaigos, jų skyriai: a) *fotobiblioteka* MG 1985 3 40, *fotoklubas* T 1975 60, *fotomuziejus* N 1976 10 40, *fotosalonas* T 1976 81; b) *fotoskyrius* LM 1978 43, *fototarnyba* T 1976 2 19.

Šie sudurtiniai daiktavardžiai žymi ir naujai atsiradusių profesijų, specialybų asmenis: a) *fotokorespondentas*, -ė T 1974 300, *fotožurnalistas*, -ė JG 1974 10 18; b) *fotomégėjas*, -a T 1974 300, *fotomeistras*, -ė P 1984 3 185, *fotomenininkas*, -ė P 1984 3 185, *fotometraštininkas*, -ė T 1975 37.

Dauguma sudurtinių daiktavardžių, kurių pirmasis dëmuo foto- savo reikšme atitinka žodžius „*fotografinis, fotografijos*“, yra kultūrinį darbą, renginių ir kitokie pavadinimai iš kultūrinio gyvenimo: a) *fotoalbumas* K 1976 6 51, *fotodokumentas* T 1975 37, *fotoekspozicija* T 1977 271, *fotofilmas* MNV 6 13, *fotofinišas* VN 1975 157, *fotoilustracija* T 1976 105, *fotokadras* MT 1975 4 37, *fotokompozicija* T 1976 81, *fotokonkursas* T 1976 105, *fotokronika* T 1974 269, *fotometafora* MiežAB 113, *fotomontažas* Š 1976 8 17, *fotoplakatas* T 1976 197, *fotoplanas* MG 1975 4 35, *fotoportretas* T 1876 103, *fotoreportažas* LRKŽ 172, *fotoromanas* LM 1975 28, *fotostendas* T 1977 226, *fotovinjetė* T 1976 213; b) *fotoamatas* T 1975 10, *fotoappybraiža* K 1976 6 51, *fotodarbas* LM 1976 6, *fotoknyga* VN 1985 145, *fotokūrinys* T 1976 191, *fotomenas* LM 1976 6, *fotoparoda* P 1984 3 187, *fotopasakojimas* JG 1975 6 36, *fotopiešinys* T 1979 112.

Dauguma mūsų nagrinėjamų sudurtinių daiktavardžių yra įvairūs terminai, bet sudaroma nemažai ir okacionalizmų: *fotoakis* BulAI 88, *fotogražuolis* Sluck-UMN 166, *fotokalbinimas* T 1985 50, *fotolobynas* LM 1974 48, *fotomedžioklė* T 1979 39, *fotopaskata* K 1976 5 52, *fotoypsena* LM 1976 14.

Atsiranda vis naujų sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dëmeniu *hidro-* (< gr. *hydōr* ‘vanduo’), kuris rodo sasają su vandeniu, vandeniliu. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dëmuo dažnai būna tarptautinis (a) arba lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis. Šios darybos daiktavardžiais pavadinamos naujai atsirandančios mokslo bei technikos sritys, tų sričių mokslininkai, specialistai: a) *hidroakustika* FTŽ 106, *hidroenergetika* MG 1984 4 8, *hidrofizika* FTŽ 106, *hidromechanizacija* MNV 24 7, *hidrometallurgija* MNV 24 7, *hidroenergetikas*, -ė VN 1975 12, *hidrofizikas*, -ė T 1974 20, *hidrometallurgas*, -ė MNV 24 7; b) *hidrostatytojas*, -a KKult 4 50.

Minėtos reikšmės sudurtinių daiktavardžių antrasis dëmuo būna ir atskirai nevartojamas: *hidronautas*, -ė T 1976 21.

Mūsų nagrinėjami daiktavardžiai žymi įvairius įrenginius, mechanizmus, mašinas, įrankius, prietaisus, cheminius preparatus: a) *hidroagregatas* T 1975 13, *hidroautomatas* TŽŽ 308, *hidroelektorius* TŽŽ 308, *hidrogeneratorius* FTŽ 106, *hidrokremas* TM 1975 1 14, *hidrokostiumas* MNV 109 14, *hidromašina* MG 1984 4 8, *hidroseparatorius* TŽŽ 310, *hidrostangas* T 1976 224, *hidrotraktorius* MNV

15 6, hidroturbina FTŽ 107; b) hidrodėžė VN 1984 283, hidrojtvargas K 1979 11 44, hidrolėktuvas T 1979 81, hidropastatas T 1975 172, hidrosiurblys MNV 15 7, hidrostotis MTŽ 70, hidrovariklis MNV 15 5.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu hidro- gali būti įvairių daiktų, reiskinių, sąvokų pavadinimai: a) hidroakumuliavimas MG 1984 4 8, hidroenergija DLKŽ₁ 196; b) hidrodrekinimas MATŽ 25, hidrostatyba T 1976 119.

Tarybiniu laikotarpiu lietuvių literatūrinėje kalboje pagausėjo ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu makro- (< gr. makros 'didelis, ilgas'). Šiais sudurtiniais daiktavardžiais, kurių antrasis dēmuo paprastai yra tarptautinis savarankiškai vartojamas daiktavardis, pavadinamos mokslo sritys: makroakustika FTŽ 174, makrofizika FTŽ 174.

Daugelis sudurtinių daiktavardžių su dēmeniu makro-, rodančiu didumą, stambumą, sasają su didelių matmenų kūnais, dideliais dydžiais, yra biologijos, fiziros, skaičiavimo technikos, žemės ūkio, astronomijos ir kt. terminai. Antrasis šių daiktavardžių dēmuo paprastai yra arba tarptautinis (a), arba lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas žodis: a) makroelementas FTŽ 174, makromolekulė FTŽ 175, makroorganizmas MTŽ 268, makroprocesas MLFP 125, makroprogramavimas STTŽ 121, makroreljefas TŽŽ 473, makrosistema T 1979 117, makroskleritai MTŽ 268, makrospora MTŽ 268, makrosporangė TŽŽ 473; b) makrobranduolys ŽUTŽ 132, makrobūsena FTŽ 174, makrokalba STTŽ 121.

Kartais sudurtiniai žodžiai su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu makro- determinogizuojasi ir net tampa okazionalizmai: makroaplinka VN 1973 20, makromatymas T 1979 112, makronelygumas VN 1970 11, makrovaistinėlė T 1976 306. Šio pobūdžio darinių gausiai randame periodinėje spaudoje, bet jie neteiktini.

Dar daugiau atsiranda sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu mikro- (< gr. mikros 'mažas') negu mūsų nagrinėtų sudurtinių daiktavardžių su tarptautiniu dēmeniu makro-. Šiuos sudurtinius daiktavardžius galima laikyti savotiškais antonimais. Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu mikro- pavadinamos naujai atsiranandancios mokslo sritys, mokslininkai, specialistai. Antrasis šios reikšmės sudurtinių daiktavardžių dēmuo paprastai būna tarptautinis savarankiškai vartojamas daiktavardis: mikrochirurgija MG 1984 4 14, mikroelektronika Š 1983 5 12, mikrosociologija FŽ 288, mikrochirurgas, -ė T 1985 114, mikrosociologas, -ė T 1984 2.

Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis dēmuo mikro- reiškia „labai mažas, smulkus“, o antrasis būna ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis, dažnai žymi įvairius įrenginius, mechanizmus, mašinas, įrankius, prietaisus, preparatus: a) mikroautobusas T 1978 104, mikrodetalė STTŽ 139, mikroelektrodas MNV 14 17, mikrokapsulė MG 1975 10 58, mikrokompiuteris MG 1985 4 5, mikrokondensatorius MNV 13 16, mikromašina MLTE III 242, mikroprocesorius MG 1981 8 7, mikrorobotas T 1985 36, mikrotelefonas KKult 13 70, mikrotelevizorius VN 1985 145, mikrotermistorius MNV 16 10; b) mikrojungiklis STTŽ 139, mikropipetė MNV 14 17, mikroplokštelė MNV 13 16, mikrosiustuvas T 1983 151, mikrosvarstyklės FTŽ 189, mikrovariklis VN 1975 170.

Daugelis sudurtinių daiktavardžių su minėta mikro- reikšme priklauso fizikos, matematikos, chemijos, biologijos, astronomijos, filosofijos, žemės ūkio ir kt. sričių terminijai: a) *mikroelementas* MNV 13 16, *mikroevoliucija* ŽK 154, *mikroflora* ŽŪTŽ 139, *mikroinduktyumas* MNV 13 16, *mikrokomponentas* STTŽ 139, *mikrometeoritas* T 1977 226; b) *mikrobanga* MNV 20 11, *mikrodalelė* MLFP 54, *mikrodalytiė* TFIA 696, *mikropasaulis* MNV 65, *mikropluošteliis* FTŽ 188, *mikropriežastingumas* FTŽ 188, *mikrosiūlas* MG 1983 4 13, *mikrotrąšos* ŽŪTŽ 139, *mikrožodynas* STTŽ 139.

Atsiranda ir tokių sudurtinių daiktavardžių, kurių pirmasis tarptautinis dėmuo mikro- reiškia, kad „susijęs su labai mažų daiktų, dydžių tyrimu arba matavimu“: *mikroprogramavimas* STTŽ 139, *mikroschema* STTŽ 139.

Sudurtiniai daiktavardžiai, kur mikro- reiškia sumažinimą milijoną kartų, yra matavimo vienetų pavadinimai: a) *mikromodulis* MNV 13 6, *mikrosekundė* STTŽ 130, *mikrovoltas* TŽŽ 500; b) *mikrokiekis* MLTE III 776, *mikrolaikas* LM 1975 40.

Dabar jau pradedame priprasti ir prie tokių sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu elementu mikro-, kuris iki šiol tomis reikšmėmis nebuvo vartojamas: a) *mikrobaseinas* LM 1986 13, *mikrobiblioteka* T 1976 80, *mikrofilmas* KKult 25 26, *mikrofilmavimas* MLTE III 66, *mikrogrupė* LM 1975 8, *mikroklimatas* DLKŽ₁ 400, *mikrokooperatyvas* LP 1976 26, *mikromačas* T 1978 218, *mikroprocesas* MLFP 125; b) *mikroaplinka* MLFP 398, *mikrokambarys* Š 1976 9 14, *mikromiestas* T 1978 1.

Determinologizuodamas sudurtinių žodžių dėmuo mikro- igavo reikšmę „mažas, smulkus, nereikšmingas“. Tarybinių metų raštų kalboje, ypač periodiniéje spaudoje, o dažnai ir šnekamojoje kalboje gausu tokų žodžių kaip: a) *mikroavarija* VN 1979 3, *mikrochuliganizmas* BulSG 116, *mikrotrauma* T 1975 195; b) *mikroatspindys* T 1979 4, *mikroginčas* KKult 25 26, *mikroklaida* T 1975 2, *mikrolemtis* LM 1975 40, *mikropakilimas* LM 1976 30, *mikropėdsakas* ST 1983 3 63, *mikrotaškas* MiežA 498. Tokia šių žodžių vartosena yra nepateisinama lietuvių literatūrinės kalbos raidos požiūriu (plg. Gaivenis, 1973, p. 26–27).

Kartais makro- ir mikro- išeina už darybinių formantų ribų ir vartojami kaip savarankiški žodžiai: *Kada buvo kuriamos neeuclidinės erdvės, neeuclidinės geometrijos, nė vienam iš jų autorių į galvą neatėjo, kad jomis remsis Einšteino reliatyvumo teorija, aprašanti mikro ir makro pasaulio dėsnius* MG 1979 11 2.

Pagausėjo ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *moto-* (< lot. *motor* ‘judintojas’). Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo dažnai būna ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis. Šios darybos daiktavardžiai, kur pirmoji jų dalis *moto-* reiškia „motorinis, motorizuotas, sasajų su motociklu“, pavadinami įvairūs mechanizmai, mašinos, įrankiai, priemonės: a) *motoblokas* VN 1984 10 „dviejų ratų, penkių arklio jėgų traktorius“, *motobolas* T 1984 92, *motovagonas* TŽŽ 58; b) *motovežimėlis* T 1975 111.

Šiais sudurtiniais daiktavardžiais dažnai vadinamos sporto rūšys, sportininkai bei sporto įrenginiai, inventorius: a) *motokrosas* T 1982 44, *motosportas* Š 1975 14, *motoakrobatas*, -ė ŠL 1978 9 4, *motokrosoinkas*, -ė T 1985 18, *mototrasa* T 1978

96; b) *motodaugiakovė* T 1979 232, *motolenktynininkas*, -ė LR 50, *motošaulys*, -ė T 1976 111, *motodviratis* T 1975 152, *motosklandytuvas* T 1985 152, *motoskraidyklė* VN 1985 193, *motošalmas* T 1975 91.

Antrieji šios reikšmės sudurtinių daiktavardžių tarptautiniai dėmenys būna ir savarankiškai nevartojami: *motobolas* T 1978 96, *motobolininkas*, -ė 1976 145.

Gausėja ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *servo-* (< angl. *serve* 'aptarnauti'), nors „Dabartiname lietuvių kalbos žodyne“ (1972) jų nerandame. Antrasis šių daiktavardžių dėmuo gali būti savarankiškai vartoamas arba tarptautinis (a), arba lietuviškas (b) daiktavardis. Sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis dėmuo reiškia automatinį reguliavimą arba rankinio valdymo palengvinimą, dažnai pavadinami įvairūs mechanizmai, įrankiai, prietaisai: a) *servokompensatorius* TŽŽ 687, *servomechanizmas* STTŽ 264, *servomotoras* STTŽ 264, *servoregistratorius* STTŽ 264; b) *servodaugintuvas* STTŽ 264, *servopavara* STTŽ 264, *servostiprintuvas* STTŽ 264, *servovariklis* STTŽ 264.

Sudurtiniai daiktavardžiai su dėmeniu *servo-* gali reikšti ir abstrakčias sąvokas: a) *servokompensacija* MG 1982 2 10, *servoreguliavimas* STTŽ 264, *servosistema* STTŽ 264; b) *servovaldymas* STTŽ 264.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *stereo-* (< gr. *stereos* 'erdvinis, kietas') dažnai pavadinami naujai atsiradę įrenginiai, prietaisai, jų dalys. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo dažniausiai būna tarptautinis (a) arba lietuviškas (b) savarankiškai vartoamas daiktavardis: a) *stereokamera* FTŽ 323, *stereokomparatorius* FTŽ 323, *stereomikroskopas* FTŽ 324, *stereoprojektorius* TŽŽ 717, *stereotelevizija* MG 1975 6 58; b) *stereoausinės* KKult 44 38, *stereogarsiakalbis* N 1981 5 23, *stereoplakštėlė* FTŽ 324, *stereostiprintuvas* TM 1984 9 16.

Antrasis tarptautinis dėmuo gali būti savarankiškai nevartojamas, pavyzdžiui, *stereoskopas* FTŽ 324.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu gali turėti įvairių reikšmių: a) *stereobazė* MG 1986 4 5, *stereoefektas* TŽŽ 717, *stereofilmas* TŽŽ 717, *stereofotografija* FTŽ 323; b) *stereolaida* MG 1975 6 58, *stereonuotrauka* FTŽ 324, *stereovaizdas* MG 1975 6 58.

Per palyginti trumpą laiką televizijai jėjus i žmonių gyvenimą, atsirado daug naujų žodžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *tele-* (< gr. *tēle* 'tolumoje, toli'). Tarptautinis elementas *tele-* ypač plačiai paplito apie šešiasdešimtuosius metus. Darinių su šiuo tarptautiniu dėmeniu daugėja kasdien laikraščiuose bei žurnaluose. Antrasis šių sudurtinių žodžių dėmuo gali būti tarptautinis (a) ir lietuviškas (b) daiktavardis.

Sudurtinius daiktavardžius, dažniausiai terminus, su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *tele-* galima suskirstyti grupėmis. Tai pirmiausia dariniai, kurių dėmuo *tele-* reiškia „veikiantis per tam tikrą atstumą arba vykdomas, atliekamas iš tolo“. Šios leksinės reikšmės dariniai pavadinami įvairūs mechanizmai, mašinos, įrenginiai, prietaisai; a) *teleantena* RimMN 201, *teleaparatūra* T 1978 3, *teleautomatika* STTŽ 312, *telecentras* MNV 64, *teleekranas* MG 1975 1 51, *telekamera* MG 1984 8 37, *telekanalas* T 1985 80, *telerentgenas* MG 1978 6 20, *teleteksas* MG 1986 4

32 „televizinė informavimo sistema“, *teletermometras* FTŽ 349, *televideofonas* (plg. *televideofonas*) KKult 13 70; b) *telepalydovas* MNV 6 18, *telestotis* T 1980 174.

Šiais dariniais taip pat įvardijami įvairūs procesai, atliekami iš toli: a) *teleinformacija* T 1977 199, *telekontaktavimas* IKŠD 101, *telekontrolė* STTŽ 312, *telesignalizavimas* MNV 6 7; b) *teleapskaita* T 1977 278, *telematavimas* SA 1975 5 19, *teleryšiai* MG 1984 7, 9, *telestebėjimas* T 1983 66, *televaldymas* T 1985 14.

Vis daugiau atsiranda tokų darinių, kurių dėmuo *tele-* turi žodžių *televizija*, *televizinis* leksinę reikšmę: a) *teleauditorija* LukKR 205, *telefilmas* BulSG 64, *telekinas* T 1975 48, *teleprograma* trš., *telereportažas* VN 1985 118, *telereporteris* T 1983 109; b) *teleapybraiža* KKult 25 26, *telegamykla* VN 1974 22, *telelaida* T 1983 42, *telemokykla* VN 1975 32, *telepasakojimas* LM 1976 12, *teležaidimas* T 1985 142, *teležiūrovas* MNV 6 5. Šie žodžiai nėra terminai, jie yra greičiau potencionalizmai.

Nėra reikalo prigibusių dvižodžių pavadinimų (*televizijos programa*, *televizijos gamykla*, *televizijos laida*, *televizijos mokykla* ir kt.) keisti vienažodžiais dariniai su dėmeniu *tele-*. Kai kurie iš jų, pavyzdžiui: *teleapybraiža*, *telereporteris*, *teležiūrovas* (plg. Kalbos praktikos patarimai, 1985, p. 312) ir kt. yra dirbtiniai ir visiškai nereikalingi.

Dėmuo *tele-* daugeliu atvejų labiau sukonkretina, terminologizuojama viso žodžio leksinę reikšmę. Bet kai kurie mūsų vartojami žodžiai nėra nei terminai, nei šiaip reikalingi žodžiai. Jie paprastai atsiranda tam tikrame kontekste kaip okazionalizmai. K. Gaivenis (1974, p. 12) pataria, kad „nereikia piktnaudžiauti terminų specifika ir dėlioti žodelytį *tele-* prie paprastų žodžių ten, kur jis nebūtinė“. Priešingu atveju mes suteikiame kalbai familiarumo, o kartais net apsunkiname suvokti mintį.

Palyginti gausiai randasi ir naujų sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *termo-* (< gr. *thermos* 'šiltas, karštas'). Naujame „Tarptautinių žodžių žodyne“ (1985) nurodoma, jog *termo-* – pirmoji sudurtinių žodžių dalis, rodanti ju sąsają su šiluma, su aukšta temperatūra. Antrasis šių sudurtinių žodžių dėmuo gali būti tarptautinis (a) ar lietuviškas (b) daiktavardis. Sudurtiniai daiktavardžiai su *termo-* pirmuoju dėmeniu dažnai pavadinami įvairūs įrenginiai, mašinos, įrankiai, prietaisai, susiję su šiluma, temperatūra: a) *termoampermetras* FTŽ 356, *termoanemometras* FTŽ 754, *termobaterija* FTŽ 356, *termogeneratorius* FTŽ 357, *termokamera* TŽŽ 755, *termokompresorius* FTŽ 357, *termorelė* STTŽ 315, *termovoltmetras* FTŽ 359; b) *termojungiklis* MNV 2 4, *termokeitiklis* STTŽ 315, *termokryžius* FTŽ 357, *termostulpas* FTŽ 359, *termovarža* STTŽ 315.

Šios reikšmės sudurtinių daiktavardžių antrojo dėmens paprastai atskirai nevarotojame, pavyzdžiui, *termovizorius* MG 1985 5 40.

Daiktavardžiai su dėmeniu *termo-* žymi mokslo sritis, susijusias su šilumo s tyrimu: *termoakustika* FTŽ 356, *termofizika* FTŽ 357.

Nemaža yra sudurtinių daiktavardžių, kurie *termo-* reiškia ko nors apdirbimą, apdorojimą šiluma, aukšta temperatūra: *termoeffektas* FTŽ 357, *termoelektronas* FTŽ 357, *termokarstas* MG 1975 6 11, *termomagnetizmas* FTŽ 359, *termorezonansas* FTŽ 359.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *termo-* pavadinami ir įvairūs reiškiniai, metodai, pagrasti šilumos, šiluminės energijos naudojimu: a) *termodifuzija* FTŽ 357, *termoinercija* FTŽ 357, *termoizoliacija* FTŽ 357, *termojonizacija* FTŽ 357, *termostimuliacija* FTŽ 359; b) *termomatavimas* MG 1975, 5 17.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais pagausėjo sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *turbo-* (< lot. *turbo* 'viesulas'). Jais pavadinami įvairūs įrenginiai, mechanizmai, mašinos, prietaisai, varomi turbinos. Šių sudurtinių daiktavardžių antrasis dėmuo dažnai yra lietuviškas žodis: *turbogrąžtas* T 1975 158, *turbo-orapūtė* DLKŽ₁ 868, *turbosiurblys* KS 102.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju dėmeniu *turbo-* pavadinimai ir naujai atsiradusių profesijų, specialybų žmonės: *turboremontininkas*, -ė T 1978 232.

Dabar kartais pasitaiko, kad prie šio tarptautinio elemento pridedamas veiksmazodinis dėmuo, pavyzdžiui, *turbovežis* VN 1976 12. Tai taip pat įvairių mašinų, prietaisų, varomų turbinos, pavadinimai. S. Keinys (1979, p. 24) yra pažymėjęs, kad ir „šios rūšies žodžiai yra atsiradę taip pat ne be atitinkamų rusiškų terminų įtakos“. Šio darybinio tipo dar tėra tik užuomazgos.

Pastarųjų dešimtmečių lietuvių literatūrinėje kalboje pasitaiko ir vienas kitas neteiktinas, neturintis praktinės reikšmės mūsų nagrinėjamo tipo darinys: *turbodujavežys* KKult 26 23, *turboelektrovežis* KKult 26 24, *turbogarvežys* KKult 26 23 (apie tai plačiau Klimavičius, 1974, p. 23–24).

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *velo-* (< lot. *velox* 'greitas, skubus') dažniausiai yra naujai atsiradusių sporto šakų, sportininkų, sporto įrengimų bei inventoriaus, rodančių sąsają su dviračiu, pavadinimai. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo dažniausiai yra tarptautinis (a) arba lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis: a) *velokartas* T 1983 120, *velokartingas* T 1984 75, *velotrekas* T 1984 8; b) *velotreniruoklis* T 1985 233.

Antrasis minėtos reikšmės sudurtinių žodžių dėmuo gali būti savarankiškai nevartojamas: *velomobilis* T 1983 120, *velomobilistas*, -ė T 1983 120.

Dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje atsiranda ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *vibro-* (< lot. *vibrare* 'drebėti, virpēti'). „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (1972) šių daiktavardžių neužfikuota nė vieno. Minėtas darybos daiktavardžių antrasis dėmuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis. Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *vibro-* dažnai pavadinami naujai atsiradę mechanizmai, mašinos, įrankiai, prietaisai mechaniniams virpėjimams, svyravimams stebeti, tirti arba šiaip vienaip ar kitaip susiję su virpesiais, vibracijomis: a) *vibroaparatas* T 1975 170, *vibrometras* FTŽ 388, *vibrotechnika* T 1977 282; b) *vibrokeitiklis* FTŽ 388, *vibropavara* T 1977 282, *vibropurkštuvas* T 1984 222, *vibrovariklis* T 1984 114.

Sudurtiniai daiktavardžiai su minetu pirmuoju tarptautiniu elementu pavadinami ir nauji gydymo metodai, panaudojant virpesius, vibraciją. Antrasis šių daiktavardžių dėmuo dažniausiai taip pat yra svetimų kalbų kilmės žodis: *vibromasažas* T 1975 150, *vibroterapija* T 1975 180.

Mūsų nagrinėjami sudurtiniai daiktavardžiai gali pavadinti įvairius reiškinius, susijusius su virpesiais, vibracijomis. Jų antrasis dėmuo gali būti ir lietuviškas daiktavardis, pavyzdžiui, *vibrosmūgis* MK 1976 28.

Atsirandantys nauji sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *video-* (< lot. *video* 'matau') rodo sąsąją su vaizdo perdavimu, išrašymu. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo paprastai būna tarptautinis (a) arba lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis. Šios darybos daiktavardžiais dažnai pavadinami nauji įrenginiai, prietaisai, aparatai bei jų dalys, pvz.: a) *videokasetė* T 1984 98, *videomagnetofonas* T 1984 98, *videotelefonas* (žr. Kniukšta, 1967, p. 68–70) LM 1974 46, *videotekas MG* 1986 4 32 „dialoginė televizinė informacijos sistema“, *videoterminalas MG* 1986 4 32; b) *videogalvutė STTŽ* 26, *videojuosta T* 1984 100, *videoprietaisai KKult* 15 17.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu elementu *video-* gali būti įvairių reikšmių: a) *videobiblioteka MG* 1985 3 40, *videoimpulsas FTŽ* 388, *videoinformacija MG* 1986 4 32, *videokontrolė MG* 1986 4 32, *videoprograma T* 1984 98, *videosignalas STTŽ* 26, *videosistema STTŽ* 26; b) *videoišašas T* 1983 233, *videovaizdas STTŽ* 77.

Naujose leksikos srityse akivaizdžiausiai reiškiasi naujos kalbos raidos tendencijos. Tai matyti ir iš kosmoso leksikos, kuriai pasklisti padėjo Tarybų Sąjungos šios mokslo ir praktikos srities laimėjimai. Tarybiniais metais lietuvių kalboje šalia dažnų ir jau įprastais tampančių sudurtinių žodžių su atskirai nevarotojamais pirmaisiais tarptautiniais dėmenimis *aero-*, *agro-*, *astro-*, *auto-*, *avia-*, *[bio-* ir kt., nemaža žodžių apie kosmosą turi naują tarptautinės kilmės dėmenį *kosmo-* (< gr. *kosmos* 'visata').

Ne visada galima pasakyti, ar žodžiai su tarptautiniu dėmeniu *kosmo-* į mūsų kalbą atejo tiesiog iš kitų kalbų, ar jie sudaryti lietuvių kalboje pagal egzistuojančius darybos tipus. Vis dėlto daugiausia jų galėjo ateiti į lietuvių kalbą per rusų kalbą, pavyzdžiui, *kosmobiologija* (plg. rus. *космобиология*), *kosmospidometras* (plg. rus. *космоспидометр*) ir kt.

Šiuo metu mūsų kalboje plinta dariniai *kosmo-* + daiktavardis. Tas daiktavardis dažniausiai būna tarptautinis. Šie sudurtiniai daiktavardžiai dažnai būna naujujų kosmosą tiriančių mokslų ir technikos sričių pavadinimai: *kosmobiologija* T 1975 23, *kosmogeologija MG* 1986 4 7, *kosmomedicina VN* 1976 12, *kosmotechnika Marc-DD* 36, *kosmovizija ŠatK* 9 (plg. *televizija, Intervizija, Eurovizija*).

Kosmosą tiriančių mokslų ir technikos sričių pavadinimai nuo atitinkamų išprastųjų mokslų pavadinimų kaip tik ir skiriasi pridėtu dėmeniu *kosmo-*.

Sudurtiniai daiktavardžiai su *kosmo-* dažnai žymimi tam tikros profesijos ar specialybės žmonės: *kosmobiologas*, -ė ŽemPP 9, *kosmobotanikas*, -ė ŽemPP 7, *kosmoinžinierius*, -ė T 1978 24, *kosmomedikas*, -ė T 1978 22.

Tos pačios darybos žodžiai pavadinami ir kosmoso tyrinėjimo įrenginiai, prietaisai, skraidymo aparatai: *kosmoaparatas VN* 1979 26, *kosmolaboratorija T* 1976 32, *kosmoraketa T* 1976 42, *kosmospidometras ŽemPP* 4.

Kai kurie šio tipo žodžiai yra okazionalizmai: *kosmoprometėjas*, -a MiežA 226, *kosmorevizorius*, -ė BulAI 90. Pasitaiko ir tokį okazionalizmą, kuriuose prie pirmojo tarptautinio dėmens *kosmo-* pridedamas lietuviškas daiktavardis, pavyzdžiui, *kosmodažas* MiežA 225.

Tarptautinis dėmuo *kosmo-* jungiamas ir su savarankiškai lietuvių kalboje nevartojamais dėmenimis, vadinamaisiais „afiksoidais“, kurie dažnai būna taip pat tarptautiniai.

Lietuvių literatūrinėje kalboje jau iprastas ir labai populiarus tapo žodis *kosmonautas*, -ė. Žodis *kosmonautas*, kaip teigia tyrinėtojai (Брагина, 1973, c. 10) susidarytas rusų kalboje, o iš jos pateko ir į lietuvių kalbą. Anglų kalboje amerikiečių kosmonautams pavadinti buvo sudarytas žodis *astronautas* (Брагина, 1973, c. 10), kuris žinomas ir lietuviams (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 1972, p. 43). Spaudoje žodis *astronautas* dažnai vartojamas amerikiečių kosminių laivų ekipažų nariams pavadinti, o *kosmonautais* vadinti tarybinių kosminių laivų ekipažų nariai. Žodžių *astronautas*, *kosmonautas*, atsiradusių mūsų amžiaus šeštame dešimtmetyje, dažnas vartojimas ir jų populiarumas padėjo atsirasti daugeliui šio darybinio tipo daiktavardžių. Mat žodžių darybai turi įtakos ir konkretūs leksikos pavyzdžiai. Tad leksika, kuri nuolat ir dažnai vartojama, gali būti pavyzdys naujadarams rastis. Dėl savo ypatingos socialinės reikšmės, naujumo ir originalumo kosmoso leksika yra aktualių išraiškos priemonių šaltinis. Taigi pagal mūsų minėtų žodžių analogiją atsiranda vis nauju žodžiu: *akvanautas*, -ė, *hidronautas*, -ė, *okeanautas*, -ė ir kt. Jau sudarytas ir žodis *alkonautas*, -ė LM 1985 28, turintis tokią pat reikšmę kaip žodis *alkoholikas*, -ė. Tai specifinis leksikos poveikis žodžių darybai. Atsirado ir nauja mokslo sritis – *kosmonautika* (plg. *astronautika*), tirianti skridimus į kosminę erdvę. Tarptautinis dėmuo *kosmo-* jungiamas ir su kitais savarankiškai nevartojamais tarptautinių žodžių dėmenimis, pavyzdžiu, *kosmodromas* T 1978 10 – įrenginys pakilti ir nusileisti kosminiams laivams.

Šiame darybiniam tipui priklausó tokie žodžiai: *aerodromas* DLKŽ₁ 5, *auto-dromas* T 1976 146, *hipodromas* DautPV 51, *kartodromas* T 1979 150, *motodromas* TŽŽ 519, *tankodromas* TŽŽ 745, *velodromas* DLKŽ₁ 926. Formuoja čia išvardytu daiktavardžių darybinė reikšmė: vieta, pritaikyta įvairioms mašinoms, aparatams valdyti – konkrečiai vairuoti, paleisti, bandyti, rungtyniauti ir t. t. Šie dariniai gali pavadinti mašiną, aparataj ar apibūdinti vietą, aplinką.

Vienas iš pirmųjų minėto darybinio tipo naujadarų, kaip teigia rusų kalbos tyrinėtojai (Русский язык и советское общество, 1968, c. 223), tikriausiai buvo *raketodromas*. Manoma, kad iš rusų kalbos šis žodis pateko ir į lietuvių kalbą. Šio darybinio tipo daiktavardžiais lietuvių kalba gausiau pasipildė šio amžiaus šeštame dešimtmetyje, iškilus naujadarų poreikiui ir veikiant kosmoso leksikai.

Tarptautinis dėmuo *kosm(o)-* vartojamas ir su antruoju lietuvišku dėmeniu, dažnai veiksmažodinės kilmės: *kosmeivystė* MNV 26 20, *kosmeivis* MNV 26 25, *kosmotyra* KT 1985 190. Minėtas dėmuo gali būti jungiamas ir su lietuvišku daiktavardžiu, pavyzdžiu, *kosmoskrydis* MiežIB 379.

Kosmoso leksika dar nėra gausi: ji tik pradeda formuotis. Šios srities žodžių atsiradimo ir darybos tendencijos nėra išryškėjusios.

Kitų kalbų kilmės žodžiai kartais vartojami dvejopai: kaip savarankiški žodžiai ir kaip žodžių dėmenys, pvz.: *elektra* ir *elektro-*, *kinas* ir *kino-*, *radijas* ir *radio-*, *vakuumas* ir *vakuum-*. Vadinasi, jie kalboje egzistuoja kaip tarptautiniai dėmenys žo-

džiuose ir kaip savarankiški terminai. Dabar plinta sudurtinių žodžių su minėtais tarptautiniais dėmenimis.

Nemaža sudurtinių daiktavardžių, turinčių pirmąjį tarptautinį elementą *elektro*- (< gr. ēlektron 'gintaras'). Antrasis dėmuo taip pat dažnai yra tarptautinis. Papras-tai šie sudurtiniai daiktavardžiai vartojami mokslo sąvokoms žymeti. Jais pavadi-namos naujai atsiradusios mokslo sritys: *elektroakustika* FTŽ 70, *elektromechanika* FTŽ 71, *elektrooptika* FTŽ 73.

Daugelis šių sudurtinių daiktavardžių yra mokslo terminai: *elektrodifuzija* FTŽ 71, *elektrofiltras* T 1975 52, *elektrofotografija* FTŽ 71, *elektrokapiliarumas* FTŽ 71, *elektrokristalizacija* FTŽ 71.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *elektro*- pavadi-nami ir įvairūs įrenginiai, mechanizmai, prietaisai, įrankiai, priemonės, rodančios sasažą su elektra. Antrasis šių sudurtinių žodžių dėmuo gali būti ir tarptautinis (a), ir lietuviškas (b) savarankiškai vartojamas daiktavardis: a) *elektrovagonas* JG 1975 11 21; b) *elektroįrenginiai* trš., *elektrokaras* T 1976 115, *elektrokrautuvas* MLTE III 606, *elektronusodinimas* MLTE III 324, *elektroryšiai* T 1974 270, *elektrovariklis* T 1974 300, *elektrovežimėlis* T 1979 77, *elektrožirklės* MNV 17 5, *elektrožvalgyba* MLTE III 891. Šiuos sudurtinius daiktavardžius reikia keisti žodžių junginiaiš: *elektrinis vagonas*, *elektros įrenginiai*, *elektrinis karas*, *elektrinis krautuvas*, *elektros nusodinimas*, *elektros ryšiai*, *elektros variklis*, *elektrinis vežimėlis* (gali būti *elektrovežimas*), *elektrinė žuklė*, *elektrinė žvalgyba*. Ir neseniai atsiradęs *elektrotraukinys* kei-stinas į *elektrinį traukinį*.

Dabartinė kalba su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *elektro*- turi ir tokį minėtos reikšmės sudurtinių daiktavardžių, kurių antrajį dėmenį sudarančios tarptautiniai žodžiai savarankiškai nevartojami: *elektrobusas* T 1975 45, *elektromobilis* MT 1975 4 50, *elektropedas* Š 1985 7 31. Šiuo atveju žodžių junginiaiš keisti negalima.

Sudurtiniai daiktavardžiai su minetu pirmuoju tarptautiniu dėmeniu pavadi-nami ir šių profesijų, specialybų žmonės: a) *elektromonteris*, -ė T 1975 73; b) *elektronkniedytojas*, -a ČesKST 52, *elektrošaltkalvis*, -ė KrivNŽ 8. Bet ir šiuo atveju vietoj minetų sudurtinių daiktavardžių vartotini žodžių junginiai: *elektros monteris* (plg. *radio monteris*), *kniedytojas elektra* (arba *kniedytojas elektrikas*), *šaltkalvis elektrikas*.

Vadinasi, reikia laikytis bendros taisyklės: vartoti junginius, jeigu jų dėmenimis eina nesavarankiški žodžiai, o savarankiškai nevartojamus dėmenis jungti prie sa-varankiškų žodžių (plg. Valeckienė, 1968, p. 22–25). Tad daugelį anksčiau iš-vardytų daiktavardžių reikia laikyti netaisyklingais, nes jie neatitinka sudurtinių darybos reikalavimų (plg. Keinys, 1979, p. 23). Taigi reikia vienu žodžiu vartoti *elektroforezė* trš., *elektrolitas* trš. O vietoje dar vis pasitaikančių raštų kalboje sudur-tinių daiktavardžių *elektromasažas* TM 1976 6 6, *elektroprekės* VN 1974 20, *elektro-smūgis* trš. vartotini žodžių junginiai: *elektros masažas*, *elektros prekės*, *elektros smūgis*.

Lietuvių kalbos sudurtinių žodžių darybos dėsnius atitinka tokie dariniai kaip *elektrolaivis* T 1983 245, *elektrovežis* DLKŽ₁ 148 (bet ne *elektrovežys*) (Kalbos praktikos patarimai, 1985, p. 72).

Pasitaiko ir vienas kitas sudurtinis daiktavardis, kai prie tarptautinio dēmens *kino-* pridedamas savarankiškai vartojamas, paprastai tarptautinis žodis: *kinodokumentalistas*, -ė LM 1974 48, *kinokamera* MiežAB 218, *kinoprodukcija* T 1975 134.

Tokių darinių buvo pateikta ir „Rusų – lietuvių kalbų politechniniame žodyne“ (1959): *kinofilmas*, *kinoteatras* ir kt. Šio tipo darinių vartojimas nepateisinamas. Visų šių minėtų sudurtinių žodžių vietoje vartotini žodžių junginiai *kino dokumentalistas*, -ė, *kino filmas*, *kino kamera*, *kino produkcija*, *kino teatras*.

Visiškai kas kita, kai prie tarptautinio dēmens *kino-* pridedama savarankiškai nevartojami tarptautinių žodžių dēmenys, pavyzdžiu, *kinorama* T 1977 271.

Pastebima ir tokį darinių, kai prie tarptautinio dēmens *kino-* duriamas lietuviškas dēmuo, pavyzdžiu, *kinotyra* LM 1976 8. Iš šio žodžio padarytas *kinotyrininkas*, -ė būdingas dabartinei raštui ir šnekamajai kalbai. Tokio pobūdžio darinių plinta lietuvių literatūrinės kalboje: *patentotyra* trš., *patentotyrininkas*, -ė trš.

Atsiranda ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu *radio-* (< lot. radiare 'išspindulioti, leisti spindulius'; radius 'spindulys'). Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dēmuo dažnai yra savarankiškai vartojamas tarptautinis žodis. Dauguma sudurtinių daiktavardžių su minėtu pirmuoju tarptautiniu dēmeniu yra mokslo sąvokų pavadinimai, mokslo terminai. Jais dažnai žymimos naujai atsiradusios mokslo bei technikos sritys, tų sričių mokslininkai, specialistai: *radioastronomija* MG 1975 5 13, *radiobiologija* FTŽ 240, *radiochemija* T 1975 27, *radioelektronika* MG 1984 6 7, *radiofizika* MG 1981 8 36, *radiomechanika* trš., *radiometeorologija* FTŽ 240; *radioastronomas*, -ė MG 1975 5 15, *radiobiologas*, -ė MG 1980 2 13, *radiomechanikas*, -ė T 1985 228.

Plinta ir tokį minėtos reikšmės sudurtinių daiktavardžių, kurie nereiškia mokslo terminų: *radioreguliuotojas*, -a VN 1984 110, *radioreporteris*, -ė trš. Šiuos sudurtinius daiktavardžius reikia keisti žodžių junginiai: *radio reguliuotojas*, *radio reporteris*.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu *radio-* pavadinimi ir įvairūs įrenginiai, mašinos, prietaisai, kurie savo reikšme yra susiję su radiju: *radiokanalas* MG 1986 4 14, *radiolokatorius* DLKŽ₁ 646, *radiometras* MG 1986 4 14, *radiotelevizija* MNV 26 32.

Atsiranda ir tokį šios reikšmės sudurtinių daiktavardžių, kai prie tarptautinio dēmens *radio-* pridedamas lietuviškas savarankiškai vartojamas žodis: *radioimtuvas* trš., *radiostotis* trš. Šių daiktavardžių vietoje vartotini žodžių junginiai: *radio imtuvas*, *radio stotis*.

Taip pat reikia keisti žodžių junginiai dar pasitaikančius raštų kalboje sudurtinius daiktavardžius *radiopriemonė* T 1983 219 (= *radio priemonė*), *radiosignalas* MNV 2 13 (= *radio signalas*).

Nereikia keisti žodžių junginiai sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu *radio-*, jei antrasis dēmuo atskiru žodžiu lietuvių kalboje nevartojamas, pavyzdžiu, *radiolokacija* FTŽ 240.

Mūsų kalboje atsiranda ir sudurtinių daiktavardžių su pirmuoju tarptautiniu dēmeniu *vakuum-* (< lot. vacuum 'tuštuma'). Jais dažnai pavadinami įvairūs įrengi-

nai, prietaisai. Antrasis šių sudurtinių daiktavardžių dėmuo būna ir lietuviškas savankiškai vartojamas žodis: *vakuumdžiovykla* trš., *vakuumsiurblys* trš.

Šie daiktavardžiai yra netaisyklingi, neatitinka sudurtinių žodžių darybos polinkių ir vietoj jų vartotinių žodžių junginiai: *vakuuminė džiovykla*, *vakuuminis siurblys*.

Sudurtiniai daiktavardžiai su pirmuoju tarptautiniu dėmeniu *vakuum-* yra pateisinti tada, kai eina terminais ir paprastai antrasis dėmuo taip pat yra tarptautinis: *vakuummetras* FTŽ 376.

Iš visų šiame straipsnyje pateiktų pavyzdžių galima daryti tokią išvadą, kad *elektro-, kino-, radio-*, ir rečiau *vakuum-* vartojami kaip pirmieji sudurtinių žodžių dėmenys, jeigu visas sudurtinis žodis žymi mokslo sąvoką, eina mokslo terminu, o antrasis sudurtinio žodžio dėmuo atskiru žodžiu nevartojamas. *Elektra*, *kinas*, *radijas*, *vakuumas* neatlieka pirmųjų sudurtinių žodžių dėmenų funkcijų, jeigu antrieji dėmenys yra lietuviški arba tarptautiniai nereikiantys atskirų mokslo sąvokų (plg. Kalbos praktikos patarimai, 1985, p. 284 – 285).

В. СИМОНАЙТИТЕ-РУДАЙТЕНЕ

СЛОЖНЫЕ ИМЕНА СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ С ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫМИ ПРЕПОЗИТИВНЫМИ КОМПОНЕНТАМИ В ЛИТОВСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В современном литовском литературном языке наиболее продуктивны собственно литовские аффиксы и словообразовательные основы. Количество словообразовательных средств постоянно увеличивается за счет интернациональных слов и заимствования аффиксов и словообразовательных основ из других языков. Популярность этих источников средств словообразования зависит от потребности в словообразовательных элементах, обычно детерминированной интенсивностью жизни общества и его познавательной деятельностью.

На основе анализа языка научной, публицистической и художественной литературы советского периода установлено, что в современном литовском литературном языке активизировалось образование сложных существительных с прецессивным интернациональным компонентом. Особенно интенсивно распространяются сложные существительные, содержащие следующие прецессивные интернациональные компоненты: *aero-* 'аэро-', *agro-* 'агро-', *astro-* 'астро-', *auto-* 'авто-', *avio-* 'авио-', *bio-* 'био-', *foto-* 'фото-', *hidro-* 'гидро-', *kosmo-* 'космо-', *makro-* 'макро-', *mikro-* 'микро-', *moto-* 'мого-', *servo-* 'серво-', *stereo-* 'стерео-', *tele-* 'теле-', *termo-* 'термо-', *turbo-* 'турбо-', *velo-* 'VELO-', *vibro-* 'вибро-', *video-* 'видео-' и др. Эти аффиксы, вначале широко употреблявшиеся только в терминообразовании, позже стали применяться и в образовании общеупотребительной лексики.

Социальные (экстраварийственные) и внутренние (лингвистические) факторы, вызывающие в современном литовском литературном языке активизацию сложных существительных с указанными интернациональными аффиксами, между собой тесно взаимосвязаны. Наиболее важным социальным фактором является прогресс науки и техники. Сильное влияние на исследуемые явления оказывают также интернационализация всех сфер жизни общества, международное научное и культурное сотрудничество, интенсивные международные контакты.

Внутренние (лингвистические) факторы тоже влияют на процессы образования сложных существительных с упомянутыми интернациональными аффиксами, поскольку этот тип словообразования стимулируется потребностями самого языка (особенно терминологии), т. е. необходимостью называния сложных понятий. Иногда бывает трудно установить,

пришли ли сложные существительные с интернациональными аффиксами в литовский язык из других языков или же они образованы в самом литовском языке. Некоторые из упомянутых нами препозитивных интернациональных компонентов при образовании сложных слов употребляются достаточно давно. Другие из них аналогичную словообразовательную функцию приобрели совсем недавно. На активизацию этого словообразовательного аффикса влияли процессы формирования космической лексики, вызванные достижениями Советского Союза в освоении космоса и широким интересом общественности к космонавтике.

V. SIMONAITYTÉ-RUDAIKIENĖ

COMPOUND NOUNS WITH PREPOSITIONAL INTERNATIONAL COMPONENTS IN THE LITHUANIAN LITERARY LANGUAGE

Summary

A new way of social life and changes in it in the years of Soviet power influence both the vocabulary of the language and its word-building. Some means and types of word-building are becoming unproductive, as words for older notions are no longer much in use.

Under favourable conditions the inner processes of language development, which hitherto have not expressed themselves, become obvious.

Basing on the analysis of scientific and publicistic literature and fiction of the period the author comes to the conclusion that in the modern Lithuanian literary language the derivation of compound words, especially nouns, the first part of which is international, has become more intensive. Especially abundant are compound nouns with the following international prepositional components: *aero-*, *agro-*, *astro-*, *avia-*, *bio-*, *foto-*, *hidro-*, *kosmo-*, *makro-*, *mikro-*, *moto-*, *servo-*, *stereo-*, *tele-*, *termo-*, *turbo-*, *velo-*, *vibro-*, *video-*, etc. These components take part not only in building terms, but also in forming compound nouns of the Lithuanian literary language.

The article deals with social (extralinguistic) and inner (linguistic) factors contributing to the building of compound nouns with the above-mentioned components in the Lithuanian literary language during the Soviet period.

Great attention here is paid to social factors, the main of which is the change in the structure of the Lithuanian literary language users, especially the increase in the number of people using it.

Intensive contacts and co-operation of Soviet peoples influenced not only Lithuania's economy, engineering, as well as scientific progress and culture, but also the Lithuanian literary language. Close contacts between the Russian and Lithuanian languages have resulted in many words which came through Russian. The compound derivation analysed is also influenced by other languages, particularly Russian.

The compound nouns, studied in the article, are estimated from the point of view of the standard language.

LITERATŪRA

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. 2 leid., papild. / Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institutas; Ats. red. J. Kruopas. V., 1972.

Galvenis K. Terminijos ugdymo vingiai // Kalbos kultūra. 1973. Sąs. 25. P. 19–27.

Galvenis K. Margi naujadarai su *tele-* // Kalba Vilnius. 1974. Nr. 12. P. 13.

Galvenis K. Mokslo šakų pavadinimai // Mokslas ir gyvenimas. 1981. Nr. 3. P. 6.

Kalbos praktikos patarimai / Lietuvos TSR paminklų apsaugos ir kraštotoyros draugija. Respublikinė kalbos komisija; Sudarė A. Pupkis. Vilnius, 1985.

Keinys S. Terminų darybos taisyklingumas // Kalbos kultūra. 1973. Sąs. 25. P. 14–19.

Keinys S. Tarptautiniai elementai lietuvių terminologijoje // Kalbos kultūra. 1979. Sąs. 37. P. 14–26.

- Keinys S.** Lietuviškų sudurtinių terminų daryba // Lietuvių kalbotyros klausimai: Lietuvių kalbos specialioji leksika. V., 1983. T. 22. P. 70–123.
- Klimavičius J.** Nuo *garvežio* ir *sunkvežimio* iki *elektroyežio* ir *pienyežio* // Kalbos kultūra, 1974. Sąs. 26. P. 16–30.
- Klimavičius J.** Tarptautinių ir lietuviškųjų terminų sinonimija terminologijoje // Lietuvių kalbotyros klausimai: Lietuvių terminologija. V., 1975. T. 16. P. 91–123.
- Kniukšta P.** Videfonas // Kalbos kultūra. 1967. Sąs. 13. P. 68–70.
- Saari H.** Omasõna ja võõrsõna paarid eesti oskussõnavaras. Keel ja Kirjandus. 1980. Nr. 11. Lk. 654–666; Nr. 12. Lk. 737–742; 1981. Nr. 4. Lk. 201–210; Nr. 5. Lk. 282–288.
- Skujinia V.** Tarptautinių elementų vartojimas latvių terminijoje // Kalbos kultūra. 1979. Sąs. 37. P. 57–63.
- Urbutis V.** Žodžių darybos teorija. V., 1978.
- Urbutis V.** Dabartinės lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių daryba // Dabartinė lietuvių kalba. V., 1961. P. 65–121.
- Valeckienė A.** Kitų kalbų kilmės sudurtiniai žodžiai // Kalbos kultūra. 1968. Sąs. 15. P. 16–26.
- Апуленко В. В.** Вопросы интернационализации словарного состава языка. Харьков, 1972.
- Брагина А. А.** Неологизмы в русском языке: Пособие для студентов и учителей. М., 1973.
- Василевская Е. А.** Словосложение в русском языке. М., 1962.
- Дешериев Ю. Д., Протченко И. Ф.** Развитие языков народов СССР в советскую эпоху. М., 1968.
- Кейнис С.** Гибридизация своеязычных и интернациональных лексем и морфем литовской терминологии // Контакты русского языка с языками народов Прибалтики. Рига, 1984. С. 89–101.
- Копанев П. И., Михневич А. Е.** К характеристике билингвизма как взаимодействия внешней и внутренней формы языков // Контакты русского языка с языками народов Прибалтики. Рига, 1984. С. 157–163.
- Куль Р.** Развитие эстонской терминолексики на фоне индоевропейских языков // Контакты русского языка с языками народов Прибалтики. Рига, 1984. С. 123–137.
- Маковский М. М.** Системность и асистемность в языке. М., 1980.
- Русский язык и советское общество. Словообразование современного русского литературного языка / Под ред. М. В. Панова.** М., 1968.
- Саар Х.** Анализ принципов эстонской терминологии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Тарту, 1981.
- Скуиня В. П.** Роль языковых контактов в развитии латышского литературного языка и научной терминологии // Контакты русского языка с языками народов Прибалтики. Рига, 1984. С. 14–26.
- Соколова А. Н.** Изменения территориального диалекта под влиянием социальных факторов // Очерки по социолингвистике. Шадринск, 1971.
- Щерба Л. В.** Избранные работы по русскому языку / АН СССР, Отд-ние лит-ры и яз.; Преп-дисл., подбор текстов, примеч. и ред. М. И. Матусевич. М., 1957.